

Kommunalkan kolme sukupolvea

Jelena Tšižova: *Naisten aika*. Into, 2018. Suom. Kirsti Era. 261 s. ISBN 978-952-264-941-6

Joskus romaaniin lataa suuria odotuksia nimen takia. Jelena Tšižovan (s. 1957) Venäjän Booker-palkinnon ilmestymisvuonnaan 2009 voittanut teos *Naisten aika* (*Vremja ženštin*) kuuluu kohdallani näihin. Venäläiseen (nyky-) kirjallisuuteen ei voi olla kaipaamatta koko ajan lisää naisääniä. Mitään feminististä ilotulitusta romaani ei tarjoile (sellaisia teoksia jäämme siis yhä odotelemaan), mutta vahvaa naisnäkökulmaa 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun Neuvostoliittoon kyllä.

Romaanissa on viisi naispäähenkilöä, jotka edustavat kolmen eri sukupolven kokemuksia elämästä Neuvostoliitossa. Äiti-Antonina muuttaa kolmen mummon, Jevdokian, Glikerian ja Ariadnan, asuttamaan kommunalkaan aviottoman tyttärensä Suzannan kanssa. Tytär on kastettu alun perin Sofiaksi, ja mummot käyttävät hänestä tätä nimeä. Viisautta merkitsevän nimen symboliikka on mummoille konkretiaa: ”Tyttohän on sata kertaa viisaampi kuin kukaan suupaltti” (s.171), toteaa Jevdokia.

Mummot on usein kirjallisuudessa nähty venäläisen kulttuurin ja yhteiskunnan selkärangana, korvaamattomina vastuunkantajina, ja sellaisina heidät kuvataan myös Tšižovan romaanissa. Antonina ei halua laittaa tyttärtään päiväkotiin, koska pelkää tämän joutuvan kiusatuksi, tai päätyvän sairaalaan tai lastenkotiin mykkyytensä vuoksi. Mummot hoitavat Suzannaa Antoninan käydessä tehtaalla töissä. Pavel Sanajevin romaani *Haudatkaa minut jalkalistan taakse* (joka sekun on ilmestynyt Innoilta Kirsti Eran suomenoksena, 2014) dekonstruoi myyttiä viisaista vanhoista naisista kuvaamalla ilkeää ja teräväkielistä mummoa, jonka tarkoitusperät eivät aina ole parhaat mahdolliset. Tšižovan mummoista löytyy omanlaistaan hellyyttä ja hyvyttä heidän suhteessaan Antoninaan ja Suzannaan, mutta heilläkin on vahva temperamentti ja pureva kieli, kun niikseen tulee: ”En ole eilisen teeren poika. Mutta ota huomioon, että laps näkee kaikki, huomaa kaikki, kun alatte toimittaa sitä yöks muorien huoneeseen, ettei häiritä huorintekoja” (s.134), toteaa Jevdokija kun Nikolai on ensimmäistä kertaa

tulossa kommunalkaan Antoninan luokse vierailulle. Ariadna-mummo sen sijaan puolustaa Antoninan oikeutta kutsua kylään kenet haluaa. Mummojen toistuvat erimielisyydet ovat osa kommunalkan arkea.

Muun muassa *Peterburgskie statrostin* haastattelussa (25.1.2012) Tšižova on sanonut, että vaikka 1900-luku on ajanjaksona päättynyt, se tuntuu silti jatkuvan ja Venäjä on juuttunut neuvostomenneisyyteensä. Kirjailija tarttuu neuvostomenneisyyteen naisten arjen näkökulmasta, ja Natalia Baranskajan *Viikko kuin viikko* (1969, suom. 1982) vilahtaa ainakin omassa mielessäni paikoin teosta lukiessa. Kommunalka-asumisen realiteetit ja vaikeudet, arjen ahtaus, ovat iso osa tätä arkea. Television hankkiminen on iso muutos naisten elämässä. Pietarin kaupunki jää teoksessa sivurooliin, liikutaan pääasiassa suljetussa tilassa, kommunalkan huoneissa tai tehtaalla.

Neuvostojärjestelmän kaikkialle ulottuva valvonta ahdistaa etenkin Antoninaa, joka pelkää, että järjestelmä ottaa hänen lapsensa häneltä pois laitokseen, jos tyttären mykkyys paljastuu. Samoin tehtaan naistenneuvosto tarkkailee Antoninaa lakkaamatta, syyttää häntä ”holtittomasta elämästä” (s.146), varomattomasta suhteesta Nikolaihin, mistä puheenjohtaja toteaa, että ”sinä Antonina oletkin näköjään kiero nainen mutta tyhmä. Sen nyt ymmärtää jos on nuori. Et ole kuitenkaan enää tyttönen.” (s.124.) Mummotkaan eivät ole Nikolaista pelkästään innoissaan. Antoninan oma tila ja vapaus tuntuu varsin olemattomalta, kun hänellä ei ole yksityisyyttä töissä tehtaalla sen enempiä kuin kotona kommunalkassaan. Romaani avaa neuvostotodellisuutta, jossa nainen hakee oikeutta omaan yksityiseen tilaansa (ei niinkään vapauteen julkisessa tilassa). Toisaalta Antonina oman tilan puutteesta huolimatta on jollakin perimmäisellä tavalla yksinäinen eikä tunnu löytävän paikkaansa maailmassa. *Naisten aika* kuvaa naisten tilaa ja paikkaa.

Romaanin ajallisuus nivoutuu osaltaan kommunalkan ja tehdasmiljöön väliseen kontrastiin. Kommunalkassa elävät mummot, jotka ovat syntyneet tsaarin aikaan, ja joiden kertomuksissa uskonto ja sen opetukset hyvästä ja pahasta ovat läsnä ja nivoutuvat osaksi neuvostoarkea. Suzanna oppii heidän kanssaan 1800-luvun Venäjän tyyliin ranskaa. Tämä mennyt maailma

on osin vastakkainen tehtaan nykypäivälle ja naistenneuvostolle.

Isot maailmanhistorian tapahtumat läikkyvät tekstiin mukaan pieninä välähdyksinä: toinen maailmansota on kaikilla tuoreessa muistissa, Leningradin piiritys on osa elettyä elämää. Sodan aiheuttama isäntömyys on osa romaanin teemaa.

Näkökulman vaihtuminen henkilöiden välillä on perinteinen, mutta toimiva kerronnallinen ratkaisu. Romaanissa on runsaasti dialogia, joka vuorottelee välillä henkilöiden sisäisten monologiensa kanssa. Romaanin kaksi keskeisintä mieshahmoa saavat omat näkökulmalukunsa hekin, ja Nikolain itsekeskeinen, tylyn oloinen näkökulma tuntuu asettuvan melkoisen isoon kontrastiin naisten näkökulmien kanssa. Toisaalta Nikolai menee naimisiin Antoninan kanssa vähän ennen tämän kuolemaa ja pelastaa Suzannan lastenkodilta ryhtymällä tämän viralliseksi huoltajaksi (kasvatus tosin jää mummojen huoleksi). Vaikka Nikolai on melko ikävä ja itsekeskeinen hahmo, hän tulee lopulta tehneeksi hyvän teon: kuten kukaan romaanin henkilöistä, Nikolaiakaan ei

lopulta ole mustavalkoinen. Pienten asioiden kautta Tšizova tavoittaa henkilöihmissä syvyyttä, joka puhuttelee.

Runsaan dialogin takia kerronta uhkaa välillä käydä hieman kaoottiseksi ja lukijalta vaaditaan tarkkuutta, jotteivat kaikki kertovat äänet sekoitu toisiinsa. Kirsti Era on kääntänyt mummojen puhekielen luontevasti, ja runolliset sadut ja unikohtaukset soljuvat myös erittäin kauniisti.

Romaani kuvaa vaikeita aikoja ja vaikeita kohtaloita, ja päättyy Suzannan lukemaan tarinaan, jossa Vääritys kulkee maan päällä tehden kansasta ”vääramielistä ja leppymätöntä” (s. 261). Mutta Oikeus istuu Jumalanäidin helmassa kaikesta huolimatta. Suzannasta tulee menestynyt taiteilija, ja romaanin jää toiveikkaa.

Jäänkin odottelemaan sitä hetkeä, kun saamme luettavaksemme 2020-luvun naisten ajan. Miten mummot kuvaavat 1990-luvun sekasortoa ja millaiseksi hahmottuu naisten tila, niin yksityinen kuin julkinen, 2000-luvun Venäjällä?

Anni Lappela

Venäjän arktinen politiikka

***Russia's Far North. The Contested Energy Frontier.* Edited by Veli-Pekka Tynkkynen, Shinichiro Tabata, Daria Gritsenko and Masanori Goto. Routledge 2018. 252 sivua, ISBN: 978-1138307544**

Russia's Far North on julkaistu Routledgen Contemporary Russia and Eastern Europe -sarjassa. Kirja on lopputulema suomalais-japanilaisesta tutkimusprojektista (RUSENFRON), joka toteutettiin vuosina 2014–2016. Projekti oli varsin monitieteinen, sillä se yhdisti poliittiset, taloudelliset, oikeudelliset ja maantieteelliset näkökulmat Venäjän arktisen alueen tai kirjan otsikossa käytetyn termin mukaan ääripohjan energiapolitiikkaan. Sen tavoitteena oli tuoda uusia avauksia Venäjän arktisten käytäntöjen ja politiikan tutkimukseen.

Teos jakautuu neljään osaan, jotka on nimetty seuraavasti: Energia ja talous (1), diplomatia ja turvallisuus (2), liiketoiminta ja ympäristö (3) sekä identiteetti ja yhteisö (4). Ensimmäisessä osassa on kolme lukua ja kaikissa muissa neljä. Jako edellä mainittuihin osiin tukee kirjan tavoitetta tuoda yhteen erilaisia ääniä, joiden kaikkien

tarkoituksena on lisätä ymmärrystä Venäjän monitahoisesta arktisesta politiikasta sekä sen vaikutuksesta talouteen, ympäristöön ja yhteiskuntaan. Tarkastelen seuraavassa, miten kirjan moninaiset äänet onnistuvat tässä tavoitteessa.

Johdannossa pohditaan polkuriippuvuutta ja kansakunnan rakentamista ”poikkeuksellisessa” arktisessa kontekstissa. Veli-Pekka Tynkkynen kirjoittaa globaalista arktisesta paradoksista, millä viitataan lämpenevän ilmaston mahdollistamaan luonnonvarojen hyödyntämiseen, joka taas johtaa kiihtyvään ilmastonmuutokseen. Kirjoittajan mukaan Venäjän arktinen paradoksi on kytköksissä öljyn hintaan ja Venäjän suurvaltapyrkimyksiin, eikä niinkään eettisiin kysymyksiin. Hiilivetyihin kiinnittyvä poliittinen talous ja hallinnon identiteettipolitiikka ovat johtamassa narratiiviin, jossa uusiutumattomien luonnonvarojen rooli ja vaikutukset nähdään yksinomaan positiivisina.

Ensimmäisen osan aloittaa Shinichiro ja Tomoko Tabatan luku Venäjän arktisen alueen talouskehityksestä ja sen vaikutuksista koko Venäjän talouteen. Kirjoittavat ovat valinneet seitsemän aluetta, jotka edustavat taloudellisen